***Sedum telephium* L.**

[1753, Sp. Pl. : 430] **2n = 24, 36, 48**

(= Hylotelephium telephium (L.) H. Ohba
[1977, *Bot. Mag. Tokyo*, **90**: 51])

Foto: PASCAL BERGEOT

Foto: MARIE PORTAS

Imatge: THOMÉ, OTTO WILHLEM

Sedum telephium ssp. fabaria. Foto: PERE MASDÉU.

NOMS POPULARS

Alemany: Grosse fetthenne/Grosse fethenne / Mauerpfeffer / Purpur-fetthenne / Purpur-rote fetthenne / Purpur-waldfetthenne / Purpurfetthenne / Tripmadam/ Heil-aller-Wunden

Anglès: Orpine/Frog's-stomach / Harping johnny / Life-everlasting / Live-forever / Live-forever stonecrop / Livelong / Midsummer-men / Orphan John / Orphine / Sedum / Sedum live-forever / Witch's moneybags/ Frog's-stomach/ Harping Johnny/

Aragonès: balsamina, bálsamo, col podrida, curalotodo, currugüel, hojas de fuego, matafuego, yerba callera, yerba de los callo

Bable: Flor de los malucos, planta de los malucos

Basc/Euskera: belarribelarra, biarribelarra, ebakibelarra.

Castellà: Hierba callera/Crásula mayor / Hierba de callos /balsamina, bálsamo, chupadoras, chupamaterias, curalotodo, curamales, gloria, hierba callera, hierba sanalotodo, hoja callera, hoja callosa, hoja de callo, hoja de la cortadura, hoja de la cortadura, hoja de la materia, hoja de las heridas, hoja de los granos, planta de la Virgen, prodigio, siempreviva, siempreviva, tolosana

Català: Fabària, herba de tall, orella de frare

Danès: Sankt hans urt/Almindelig sanct hansurt / Almindelig sct. hansurt / Sankt hans' urt / Sct. hansurt / Almindelig sankt hansurt

Estonià: Isomaksaruoho/Verev kukehari

Finlandès: Isomaksaruoho/Leveälehtinen maksaruoho
Francès: Orpin reprise/Grand orpin/Orpin pourpre/ Herbe à la coupure / Herbe aux charpentiers/ Herbe-de-Saint-Jean/ Joubarbe des vignes
Gaèlic: Tóirpín
Gal·lès: Canewin/Berw taliesin / Bywlys / Bywlys llydanddail / Cerwr taliesin / Ffaen taleisin / Llydanddail / Llysiau taliesin / Orpin
Gallec: bálsamo santo, carruliña, folla de cortadura, herba das paredes, herba dos calos, telefio, vela de uz.
Grec: Αμάραντο
Holandès: Hemelsleutel/Bleke hemelsleutel / Hemelsleutelsoort
Hongarès: Kanállevelű varjúháj
Islandès: Jónsmessuhnoðri / Völvuhnoðri
Italià: Borracina maggiore/Borracina massima/Erba di san Giovanni
Japonès: ムラサキベンケイソウ
Noruec: Evigbegknapp / Hagesmørbukk / Smørbukk
Occità: lôûpï
Persa/Farsi: ناز نازک
Polonès: Rozchodnik wielki/Rozchodnik karpacki
Portuguès: bela-luz, favária-maior
Rus: Очи́ток обыкнове́нный/За́ячья капу́ста / Очиток скрипу́н
Suec: Vanlig kärleksört / Kärleksört
Txec: Rozchodníkovec nachový/Rozchodníkovec největší
Ucraïnès: Очиток звичайний
Xinès: 紫八宝

DESCRIPCIÓ BOTÀNICA

Dins la família de les Crassulàcies, el gènere actual *Hylotelephium* es distingeix per ser plantes perennes, herbàcies, de fulles planes, no disposades en roseta basal, , no orbiculars, , de flors bisexuals. El gènere *Sedum* que abans englobava també aquest grup té les fulles agudes, cilíndriques, linears. Però OHBA (1977) en va separar 28 espècies, de les quals 16 són acceptades actualment, posant-ne com a tipus aquesta (*Hylotelephium telephium*), cosa que ha estat recolzada més tard per estudis filogenètics moleculars.

Dins el gènere aquesta espècie es distingeix per les fulles grans planes, denticulades, oblongues, flors pedicel·lades, pentàmeres. Planta crassa, glauca, d'uns 30-50 cm, glabra, de rels gruixudes tuberoses abruptament contretes, i tiges nombroses, erectes, simples, glabres, amb moltes fulles planes, amples, oblongues de 3-9 × 2- 4 cm, alternes. Les inferiors breument peciolades, les superiors sèssils i de base arrodonida. Contorn denticulat amb dents agudes i llargues. Flors de color rosa fosc, pedicel·lades, en corimbes de rames esparses o oposades, espaiades al llarg de la tija. Pètals 5, de 3.5-4.5 mm, lliures, recorbats cap enfora, una mica acanalats a la punta, 3 cops més llargs que el calze. Sèpals de 1-2 mm, soldats a la base, triangular-lanceolats, subaguts. Estams 10, amb filaments i anteres vermells, estant els 5 interns inserits per sobre la base dels pètals. Carpels 5, drets, acuminats, solcats al dors. Fol·licles de 2.5-3 mm, drets, vermellosos. Estil de 0.2-0.5 mm. Llavors de color castany clar.

HÀBITAT I DISTRIBUCIÓ GEOGRÀFICA

Es fa en marges de feixes, entre pedres. Poden acompanyar-lo: *Asplenium trichomanes, Origanum vulgare.* Cultivada també als horts i jardins. Espècie europea, es troba dispersa per Amèrica del Nord i Àsia, introduïda.

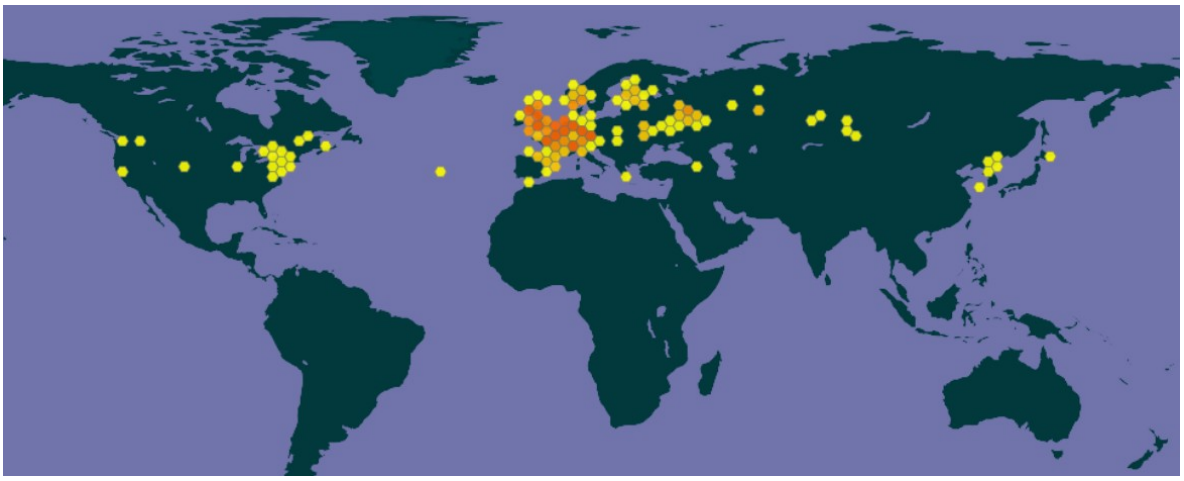

Sedum telephium L. al món, segons GBIF

HISTÒRIA

DIOSCÒRIDES (segle I) la recomanava per curar ferides. La coneixia com a «telephion·, segurament recordant el rei Telephus, qui morí d'una ferida de llança. La feia servir en cataplasma d'unes 6 hores contra la lepra blanca (herpes), aplicant-hi després suc d'ordi (cru). L'ungüent fet del suc amb vinagre cura els herpes si s'exposa a pell al sol.
NICHOLAS CULPEPER (segle XVII) descriu «orpine» com el que després s'ha descrit com a ssp. *maximum*, de flors blanques. La té per planta regida per la Lluna. Transcriu que TRAGUS a Alemanya feia servir l'hidrolat de la planta per curar úlceres a l'estómac, pulmons, fetge, budells, matriu. Ell empra també l'arrel per als mateixos fins. La planta treu la irritació de ferides, talls, cremades. La fulla aplicada sense pell per la part del revers a ferides a mans o cames les cura ràpidament. També és útil contra hèrnies i dislocacions. El xarop fet amb el suc de la planta cura l'amigdalitis bacteriana.

ESOTERISME

Per saber com aniria un matrimoni es posen dues tiges a l'habitació de la parella. Si creixen juntes, serà bon senyal. Si se separen, indicarà que el matrimoni no aniria bé. I si una de les tiges es mor, viudetat pronostica.

PROPIETATS MEDICINALS

- antídot verí de serps
- anticomplement
- antihelmíntic
- antiinflamatori
- astringent
- cicatritzant
- citostàtica
- comestible (FUL crua, REL cuita)
- cosmètic
- depuratiu
- diürètic
- insecticida (fums)
- laxant
- ressolutiu
- vulnerari

USOS MEDICINALS

- abscessos
- al·lèrgies
- amigdalitis
- berrugues
- callositats
- càncer d'estómac

- candidiasis
- carboncle
- convulsions
- contusions
- cremades
- cucs intestinals
- diarrea
- disenteria
- durícies
- ferides
- ferides infectades
- fissures als mugrons
- fissures anals (+ llet)
- galindons
- hemoptisis
- hemorroides (+ llet)
- hèrnies
- herpes
- nafres
- ossos trencats (+ llard + resina)
- picades d'escurçó
- picades d'ortiga
- restrenyiment
- talls
- úlcera d'estómac
- úlceres internes (pulmons, budells, matriu)

PRINCIPIS ACTIUS DEL *SEDUM TELEPHIUM*

- alcaloides
- flavonoides
- mucílags
- rhamnogalacturonans
- Sofre
- sucres
- tanins
- telefiïna

ESPÈCIES SIMILARS

Hylotelephium maximum (L.) Holub in Severohes (= *Sedum telephium* ssp. *maximum*): de flors grogues amb taques vermelles, rels tuberoses fusiformes, fulles ovals poc dentades, totes sèssils. Es troba a marges de feixes, camins i vores de bosc al NE de la península (Pirineus, Serralada Transversal, muntanyes de Castelló. Poden acompanyar-lo: *Asplenium trichomanes, Ceterach officinarum, Polypodium cambricum, Sedum album, Sedum dasyphyllum, Sedum sediforme.*

Hylotelephium fabaria. Fulles amb dents agudes molt estretes, patents, i llargues; i flors de color porpra fosc. Es fa a la muntanya mitjana i a l'estatge subalpí en clarianes de bosc. Poden acompanyar-lo: *Hylocomium triquetrum, Polypodium vulgare.*

Hylotelephium spectabile. Cultivada. Arriba als 50 cm d'alçària, amb flors de color rosa clar i fulles subenteres ovals.